

SŁOWNICZEK „REFERENDUM” – wersja rozszerzona

Referendum ogólnokrajowe zarządzane na 15 października 2023 r. zostanie przeprowadzone na podstawie tych samych spisów wyborców co wybory do Sejmu i do Senatu RP. Wyborca zostanie postawiony przed odpowiedzią „TAK” lub „NIE” na następujące pytania:

1. Czy popierasz wyprzedaż majątku państwowego podmiotom zagranicznym, prowadzącą do utraty kontroli Polek i Polaków nad strategicznymi sektorami gospodarki?
2. Czy popierasz podniesienie wieku emerytalnego, w tym przywrócenie podwyższonego do 67 lat wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn?
3. Czy popierasz likwidację bariery na granicy Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Białorusi?
4. Czy popierasz przyjęcie tysięcy nielegalnych imigrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki, zgodnie z przymusowym mechanizmem relokacji narzucanym przez biurokrację europejską?

Głosowanie przeprowadza się w tych samych obwodach głosowania, a więc i w tych samych lokalach wyborczych, przy użyciu tej samej urny wyborczej, do której wrzucane są zarówno karty do głosowania w wyborach do Sejmu RP, karty do głosowania w wyborach do Senatu RP, jak i karty do głosowania w referendum ogólnokrajowym oraz, czego wprost nie wskazano w wyjaśnieniach Państwowej Komisji Wyborczej, z zastosowaniem tych samych list wyborców i jednego miejsca na podpis wyborcy, który zgłasza się w celu zagłosowania.

W wyborach i referendum ogólnokrajowym nie stosuje się uchwały nr 139/2019 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 22 sierpnia 2019 r. w sprawie regulaminów okręgowych i obwodowych komisji wyborczych oraz uchwały Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 6 lipca 2015 r. w sprawie regulaminu obwodowych komisji do spraw referendum powołanych do przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego.

PRAWA WYBORCÓW - udział w referendum ogólnokrajowym może wziąć obywatel polski, jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat. Osoby, którym przysługuje prawo udziału w referendum, wpisuje się do spisu osób uprawnionych do udziału w referendum.

Przy czym nie mają prawa udziału w referendum osoby pozbawione praw publicznych lub ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądowym, czy też osoby pozbawione praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu.

Zasadą jest, że w referendum można głosować tylko osobiście, jednakże w przypadku przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego w tym samym dniu, w którym odbywają się wybory parlamentarne, pełnomocnictwo do głosowania w wyborach do Sejmu i Senatu RP automatycznie dotyczy również głosowania w referendum.

Komisja nie może oferować wyborcy wydania kart wyborczych i pytać jedynie, czy wyborca chce głosować w referendum. Nie może także pytać, czy wyborca przyjmie którąkolwiek z kart, czy wprost o przyjęciu karty referendalnej, chociaż nie będzie głosował. Prawidłowo pytanie powinno być zadane z chwilą oferowania karty referendalnej łącznie z kartami wyborczymi - o to, czy odmawia przyjęcia którejś z kart, lub czy wyborca nie przyjmuje którejś z kart.

Państwowa Komisja Wyborcza podkreśliła, że wyborca, o ile zgłasza się do komisji obwodowej, może, całkowicie według swojego uznania, brać udział alternatywnie jedynie w wyborach do Sejmu i Senatu RP, jedynie w wyborach do Sejmu RP, jedynie w wyborach do Senatu RP albo

w referendum. Wyborca może zatem odmówić pobrania karty do głosowania w referendum (również kart do głosowania w wyborach parlamentarnych). Komisja ma obowiązek odnotowania w spisie wyborców faktu nieprzyjęcia (odmowy przyjęcia) karty albo kart, wobec czego nie może odmówić sporządzenia takiej adnotacji. Odpowiednia adnotacja powinna być przy tym sporządzona w obecności wyborcy, bezpośrednio po odebraniu przez niego niektórych tylko kart, a wskazane jest, aby wyborca upewnił się, że została ona sporządzona.

Wyborcy przysługuje prawo do wniesienia protestu przeciwko uznaniu ważności referendum, ze względu na: zarzut dopuszczenia się przestępstwa przeciwko referendum lub naruszenia zasad dotyczących głosowania, ustalenia wyników głosowania lub wyniku referendum. Wniesienie protestu przez wyborcę przysługuje osobie, której nazwisko, wedle stanu na dzień głosowania, było wskazane w spisie osób uprawnionych do udziału w referendum w danym obwodzie głosowania lub na obszarze objętym właściwością komisarza wyborczego.

Protest wnosi się do Sądu Najwyższego na piśmie w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia wyniku referendum przez Państwową Komisję Wyborczą w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, na takich samych zasadach, jak w przypadku protestu wyborczego.

Wyborcy przysługuje także inicjatywa o poddaniu określonej sprawy pod referendum – wówczas obywatelski wniosek o przeprowadzenie referendum potrzebuje uzyskać poparcie co najmniej 500.000 osób mających prawo udziału w referendum, a następnie jest on rozpatrywany przez Sejm RP. Referendum z inicjatywy obywateli nie może dotyczyć jedynie kwestii wydatków i dochodów, w szczególności podatków oraz innych danin publicznych, obronności państwa oraz amnestii.

URZĘDNICY WYBORCZY - współdziałają z komisją obwodową i wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) m.in. w zakresie przygotowania i wyposażenia lokalu wyborczego, odbioru i zabezpieczenia kart do głosowania, formularzy protokołu, spisu wyborców, pieczęci komisji i obwieszceń oraz przekazywania protokołów głosowania do okręgowej komisji wyborczej.

OBWODOWA KOMISJA DO SPRAW REFERENDUM - w sytuacji przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego w tym samym dniu, w którym odbywają się wybory do Sejmu RP i do Senatu RP, jej zadania wykonuje obwodowa komisja wyborcza. Głosowanie przeprowadza się w obwodach głosowania, utworzonych dla właściwych wyborów i na podstawie spisów wyborców sporządzanych dla tych wyborów.

Obwodowa komisja wyborcza, która pełni podwójną rolę, na pierwszym posiedzeniu m.in. omawia swoje zadania i tryb pracy, a także obowiązki i uprawnienia osób wchodzących w jej skład oraz ustala swoje zadania do dnia wyborów, w tym związane z przygotowaniem pakietów wyborczych, lokalu wyborczego, odbiorem i zabezpieczeniem kart do głosowania, formularzy protokołów, spisu wyborców, pieczęci komisji;

Od chwili rozpoczęcia głosowania, aż do jego zakończenia, w lokalu wyborczym muszą być równocześnie obecni członkowie komisji w liczbie stanowiącej co najmniej 1/2 jej pełnego składu, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca. Po zakończeniu głosowania wszystkie czynności komisji wykonywane są wspólnie przez członków komisji w obecności co najmniej 2/3 jej pełnego składu.

OKRĘGOWA KOMISJA WYBORCZA – w sytuacji przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego w tym samym dniu, w którym odbywają się wybory parlamentarne, pełni ona zadania komisarza wyborczego.

Zadaniem komisji, w przedmiocie referendum ogólnokrajowego, jest zapewnienie prawidłowego przygotowania i przeprowadzenia referendum, rozpatrywanie skarg na działalność komisji obwodowych, dostarczanie obwodowym komisjom wyborczym kart do głosowania oraz ustalenie wyników głosowania i przekazanie ich do Państwowej Komisji Wyborczej.

MĘŻOWIE ZAUFANIA W REFERENDUM – są nimi podmioty uprawnione, a więc osoby wyznaczone przez partie polityczne, kluby poselskie, senatorskie, kluby parlamentarne, stowarzyszenia, organizacje społeczne, czy fundacje, do każdej obwodowej komisji wyborczej, w celu obserwacji przebiegu głosowania i ustalenia przez komisję wyników głosowania w danym obwodzie.

Mąż zaufania w referendum ma takie same uprawnienia jak mąż zaufania w wyborach do Sejmu RP i Senatu RP. Mężem zaufania może być osoba posiadająca czynne prawo wyborcze do Sejmu, niekandydująca w wyborach, niebędąca komisarzem wyborczym, pełnomocnikiem wyborczym lub finansowym, urzędnikiem wyborczym lub członkiem komisji.

Podmiot uprawniony lub upoważniona przez niego osoba wydaje mężowi zaufania zaświadczenie, którego wzór określa Państwowa Komisja Wyborcza. Mężowi zaufania przysługuje dieta w wysokości 40% diety członka obwodowej komisji wyborczej, czyli 240 zł (bez podatku), pod warunkiem, że przez co najmniej 5 godzin obserwował przebieg ustalania wyników głosowania i był obecny do momentu podpisania protokołu głosowania. Ewidencję czasu pracy męża zaufania prowadzi przewodniczący obwodowej komisji wyborczej.

Diety wypłaca urząd gminy właściwy ze względu na siedzibę obwodowej komisji wyborczej. Warunkiem wypłaty jest złożenie wniosku o wypłatę wraz z zaświadczeniem od przewodniczącego o liczbie godzin przebywania w lokalu wyborczym.

Mąż zaufania ma prawo:

- być obecny podczas wszystkich czynności komisji, do której został wyznaczony, na przykład być obecny przy przekazywaniu protokołu przez obwodową komisję wyborczą;
- być obecny w lokalu wyborczym w czasie przygotowania do głosowania, ustalania wyników głosowania i sporządzania protokołu;
- wносить do protokołu uwagi, z wymienieniem konkretnych zarzutów;
- być obecny przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia.

Mężowi zaufania przysługuje zwolnienie z pracy w dniu głosowania oraz liczenia głosów, a także w dniu następującym po dniu, w którym zakończono liczenie głosów, z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień wynikających ze stosunku pracy.

OBSERWATOR - Przepisy ustawy o referendum ogólnokrajowym nie przewidują funkcji obserwatora społecznego. W praktyce jednak, obserwatorzy – będąc w lokalu wyborczym z upoważnienia na wybory parlamentarne – będą mogli obserwować i rejestrować również czynności referendalne.

KAMPANIA WYBORCZA I KAMPANIA REFERENDALNA - od dnia ogłoszenia uchwały Sejmu RP o zarządzeniu referendum ogólnokrajowego do dnia 13 października 2023 r. trwa zarówno kampania wyborcza (art. 124 Kodeksu wyborczego), jak i kampania referendalna (art. 38 ustawy o referendum ogólnokrajowym).

Agitacją wyborczą jest publiczne nakłanianie lub zachęcanie do głosowania w określony sposób. Kampanią referendalną jest natomiast prezentowanie swojego stanowiska przez obywateli, partie polityczne, stowarzyszenia, fundacje oraz inne podmioty w sprawie poddanej pod referendum.

Przepisy określają ograniczenia prowadzenia agitacji wyborczej i kampanii referendalnej oraz konsekwencje ich naruszeń, w tym wynikające z przepisów karnych.

Komitety wyborcze prowadzą na zasadzie wyłączności kampanię wyborczą na rzecz kandydatów oraz pokrywają wszelkie wydatki ponoszone w związku z zarządzonymi wyborami ze swoich źródeł własnych. Podmioty uczestniczące w kampanii referendalnej pokrywają ponoszone przez siebie wydatki z własnych źródeł.

Jednoczesne trwanie kampanii wymaga od uczestników obu kampanii ścisłego rozgraniczenia działań do nich należących:

- wszystkie podmioty uczestniczące w kampanii referendalnej obowiązane są ściśle stosować się w swoich działaniach do ustawowej definicji danej kampanii, a przekaz powinien być ograniczony wyłącznie do prezentowania swojego stanowiska w sprawie poddanej pod referendum
- komitety wyborcze nie mogą uczestniczyć w kampanii referendalnej;
- uczestnicy nie mogą przekraczać granic prezentacji swojego stanowiska w sprawie poddanej pod referendum
- niedopuszczalne jest prowadzenie w ramach kampanii referendalnej faktycznej agitacji wyborczej, czyli podejmowanie jakichkolwiek działań mających charakter publicznego nakłaniania lub zachęcania do głosowania w referendum w określony sposób;
- znaczenie ma bezwarunkowe przestrzeganie przez komitety wyborcze i podmioty uczestniczące w kampanii referendalnej przepisów określających zasady oznaczania materiałów wyborczych/referendalnych.

Następstwem naruszenia zasady nieprowadzenia agitacji wyborczej przez podmioty uczestniczące w kampanii referendalnej może być uznanie, że podmioty te świadczą nieodpłatnie usługi na rzecz komitetów wyborczych (opodatkowane, nieodpłatne świadczenie plus sankcje).

KARTA DO GŁOSOWANIA – ustalona treść karty do głosowania w referendum zawiera m.in. oznaczenie daty referendum, pytanie lub warianty rozwiązania sprawy poddanej pod referendum oraz informacje o sposobie głosowania, a także opcjonalnie wyjaśnienie dotyczące przedmiotu referendum. Na karcie do głosowania znajduje się także odcisk pieczęci Państwowej Komisji Wyborczej oraz odcisk pieczęci komisji obwodowej.

W przypadku, gdy referendum polega na udzieleniu odpowiedzi na postawione pytanie lub pytania, na karcie do głosowania zamieszcza się również wyrazy "TAK" i "NIE" (przypadek referendum październikowego), natomiast gdy referendum polega na dokonaniu wyboru pomiędzy zaproponowanymi wariantami rozwiązania, przy każdym z wariantów umieszcza się po lewej stronie numer wariantu.

Podmiotem odpowiedzialnym za dostarczanie obwodowym komisjom kart do głosowania jest komisarz wyborczy – jednakże w przypadku przeprowadzenia referendum ogólnokrajowego w tym samym dniu, w którym odbywają się wybory parlamentarne, zadania komisarzy wyborczych wykonują okręgowe komisje wyborcze powołane do przeprowadzenia właściwych wyborów. Dostarczanie komisjom obwodowym kart do głosowania odbywa się w trybie i pod nadzorem sprawowanym przez Państwową Komisję Wyborczą.

WAŻNOŚĆ GŁOSU - Ważnego głosu w referendum udziela się poprzez postawienie znaku „x” w jednej kratce obok odpowiedzi „TAK” lub „NIE”, odrębnie dla każdego pytania referendalnego. Wszelkie znaki, przekreślenia, w tym również i znak „x” postawiony przez głosujących poza przeznaczoną na to kratką, traktuje się jako dopiski, które nie wpływają na ważność głosu.

Natomiast wszelkie znaki graficzne naniesione w obrębie kratki, w szczególności zamazanie kratki, przekreślenie znaku „x” w kratce itp., spowodują, że głos będzie nieważny.

Głos będzie nieważny także wtedy, gdy głosujący postawił znak „x” w dwóch kratkach, tj. w kratce obok odpowiedzi „TAK” i w kratce obok odpowiedzi „NIE” lub nie postawił znaku „x” w żadnej kratce, tj. ani w kratce obok odpowiedzi „TAK” ani w kratce obok odpowiedzi „NIE”. Wyodrębnione karty z głosami nieważnymi liczy się i odkłada, ich liczbę wpisuje do protokołu. Komisja następnie ustala z kart ważnych z głosami ważnymi, liczbę głosów, na których głosujący postawił znak „x” w kratce obok odpowiedzi „TAK”, postawił znak „x” w kratce obok odpowiedzi „NIE”.

LICZENIE ODDANYCH GŁOSÓW - Po opuszczeniu lokalu przez ostatniego wyborcę, komisja zabezpiecza urnę od góry, a następnie w pełnym składzie przystępuje do ustalenia wyników głosowania i sporządzenia protokołu głosowania w obwodzie. W pierwszej kolejności komisja dokonuje rozliczenia kart do głosowania i przelicza niewykorzystane karty do głosowania. Po przeliczeniu karty niewykorzystane pakowane są w pakiet, który się opieczętowuje i opisuje „Karty do głosowania niewykorzystane”. Następnie komisja ustala liczbę osób uprawnionych do udziału w referendum, tj. umieszczonych w spisie osób uprawnionych, łącznie z osobami dopisanymi przez komisję w trakcie głosowania. Komisja ustala liczbę osób, którym wydano karty do głosowania. Ustalenia dokonuje się na podstawie liczby podpisów potwierdzających otrzymanie karty referendalnej.

Na podstawie ustalonych danych komisja dokonuje rozliczenia kart, tzn. ustala, czy liczba kart niewykorzystanych i liczba osób, którym wydano karty do głosowania stanowi w sumie liczbę kart, które otrzymała komisja.

W razie stwierdzenia niezgodności, należy ponownie przeliczyć podpisy w spisie oraz niewykorzystane karty, a jeżeli wynik rozliczenia kart będzie ten sam, wówczas należy opisać przypuszczalną przyczynę niezgodności.

Następnie komisja wyjmuje karty z urny i przelicza je. Spośród wszystkich kart referendalnych komisja wydziela karty całkowicie przedarte na dwie lub więcej części, których nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach. Karty takie należy zapakować w pakiet, opieczętować go i opisać. Komisja wydziela i liczy karty nieważne, tj. inne niż ustalone urzędowo lub nieopatrzone pieczęcią komisji obwodowej. Pozostałe karty są kartami ważnymi i na ich podstawie ustala się wyniki głosowania. Z kart ważnych komisja ustala liczbę głosów nieważnych oraz głosów ważnych. W przypadku wątpliwości należy przyjąć, że znakiem „x” postawionym w kratce są dwie przecinające się linie, których punkt przecięcia znajduje się w obrębie kratki.

SPORZĄDZANIE PROTOKOŁU I OGŁASZANIE WYNIKÓW – W sytuacji przeprowadzania w tym samym dniu referendum ogólnokrajowego i wyborów, obwodowa komisja wyborcza ma obowiązek odrębnego ustalenia wyników głosowania i sporządzenia odrębnego protokołu głosowania.

Protokół głosowania w obwodzie oraz kopie protokołu głosowania w obwodzie podpisują wszystkie osoby wchodzące w skład komisji, obecne przy ich sporządzaniu (nie mniej niż 2/3 składu), a więc również ci, którzy wnieśli do nich zarzuty, a następnie każdy egzemplarz protokołu opatruje się pieczęcią komisji.

Komisja sporządza protokół w trzech egzemplarzach. Komisja obwodowa jeden egzemplarz protokołu głosowania w referendum wywiesza w miejscu łatwo dostępnym i widocznym dla zainteresowanych, wywieszenie powinno nastąpić zaraz po jego sporządzeniu.